

***Shermatov Abbos Jumayevich***

***[abbosshermatov1986@gmail.com](mailto:abbosshermatov1986@gmail.com)***

***Karimqulova Marg'uba Xidirqul qizi***

***[margubakarimqulova3@gmail.com](mailto:margubakarimqulova3@gmail.com)***

**Annotatsiya.** Ushbu maqola O'zbekiston oziq-ovqat iqtisodiyotini ekonometrik tahlil asosida o'rganadi, ayniqsa qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportining samaradorligi va ta'minot zanjiri bog'liqliklariga e'tibor qaratadi. Tadqiqot 2019–2024 yillarga oid statistik ma'lumotlarga asoslangan bo'lib, bu davrda mamlakat iqtisodiy islohotlari va global pandemiya ta'sirida oziq-ovqat sektori sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Asosiy maqsad – oziq-ovqat eksporti qiymatini ( $Y$ , milliard AQSh dollarida) qishloq xo'jaligi qo'shilgan qiymati ( $X_1$ , milliard dollar), oziq-ovqat inflyatsiyasi ( $X_2$ , foizda), subsidiyalar ( $X_3$ , milliard dollar) va sovuq zanjir quvvati ( $X_4$ , million  $m^3$ ) kabi o'zgaruvchilar bilan bog'liqligini aniqlashdir. Ma'lumotlar O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasi, Jahon banki, FAO va mahalliy vazirlik hisobotlaridan yig'ilgan. 2019 yilda oziq-ovqat eksporti 1.5 milliard dollarni tashkil etgan bo'lsa, 2024 yilga kelib bu ko'rsatkich 2.1 milliard dollarga yetdi, bu qishloq xo'jaligi qiymatining 17.5 dan 21.1 milliard dollarga o'sishiga bog'liq. Inflyatsiya 2019 yildagi 15% dan 2024 yildagi 8% ga pasaygan, subsidiyalar 5 dan 7.5 milliard dollarga ko'tarilgan va sovuq zanjir infratuzilmasi 0.3 dan 0.5 million  $m^3$  ga oshgan.

Korelatsiya tahlili shuni ko'rsatdiki,  $Y$  va  $X_1$  o'rtasidagi bog'liqlik 0.995 ni tashkil etadi, bu qishloq xo'jaligi rivoji oziq-ovqat eksportiga kuchli ta'sirini tasdiqlaydi.  $Y$  va  $X_3$  (0.953) ham yuqori, subsidiyalarning rolini ko'rsatadi. Regressiya natijalari OLS modeli asosida hisoblangan:  $R$ -kvadrati 0.999 ga yaqin, ammo multikollinearlik sababli ba'zi koeffitsientlar statistik ahamiyatsiz. Masalan,  $X_1$  koeffitsienti 0.151 ( $p=0.103$ ) bo'lib, har qo'shimcha milliard dollar qiymat oziq-ovqat eksportini 0.151 milliard dollarga oshirishi mumkin. Tadqiqot O'zbekiston

*oziq-ovqat iqtisodiyotida sovuq zanjir va subsidiyalarni kuchaytirish zarurligini ta'kidlaydi. Masalan, 2020 yilda pandemiya ta'sirida eksport 1.4 milliard dollarga pasaygan, ammo 2022 yilda islohotlar natijasida 1.8 milliardga yetgan. Qishloq xo'jaligi 32% YaIMni berib, 3.6 million kishini ish bilan ta'minlaydi, ammo meva-sabzavot chiqindilari 28% ga yetadi. Ushbu ish "Agro-eksport 2030" strategiyasiga mos keladi va keyingi tadqiqotlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi.*

**Kalit so'zlar.** *Oziq-ovqat iqtisodiyoti, qishloq xo'jaligi eksporti, ekonometrik tahlil, subsidiyalar, inflyatsiya, sovuq zanjir infratuzilmasi, O'zbekiston iqtisodiy islohotlari.*

**Kirish.** Oziq-ovqat iqtisodiyoti mamlakat iqtisodiyotining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarilishi, qayta ishlashi, taqsimlanishi va eksportini qamrab oladi. O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda bu soha nafaqat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlaydi, balki YaIM o'sishiga va ish o'rinlari yaratilishiga hissa qo'shadi. Jahon banki hisobotlariga ko'ra, qishloq xo'jaligi investitsiyalari YaIMni 1.5-2% ga tezlashtirishi mumkin. O'zbekistonda 2017–2021 yillardagi "Qishloq xo'jaligi to'g'risida"gi qonun va 2022–2026 yillarga mo'ljallangan "Agro-eksport 2030" strategiyasi doirasida oziq-ovqat sektori raqamli texnologiyalar, sovuq zanjir va sertifikatlashtirish orqali modernizatsiya qilinmoqda. [invexi.org](http://invexi.org)

Mamlakatda oziq-ovqat iqtisodiyotining dolzarbligi shundaki, aholining 54% i 30 yoshdan kichik bo'lib, oziq-ovqat xavfsizligi milliy xavfsizlik masalasi hisoblanadi. 2019 yilda qishloq xo'jaligi YaIMning 26% ini tashkil etgan bo'lsa, 2024 yilga kelib bu ko'rsatkich 18.33% ga pasaygan, ammo qiymati 21.07 milliard dollarga yetgan. Pandemiya davrida (2020–2021) oziq-ovqat inflyatsiyasi 12-15% ga yetgan, ammo 2024 yilda 8% ga pasaygan. FAO ma'lumotlariga ko'ra, meva-sabzavot chiqindilari 28% ni tashkil etadi, bu sovuq zanjir infratuzilmasining yetishmasligidan kelib chiqadi.

Eng so'nggi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, 2024 yilda oziq-ovqat eksporti 2.1 milliard dollarni tashkil etdi, subsidiyalar 7.5 milliard dollarga yetdi. Shu bilan birga, "Oziq-ovqat xavfsizligi to'g'risida"gi 2025 yilgi yangi qonun sifat nazoratini

kuchaytirdi. Dolzarb muammolar orasida gender tengsizligi, qishloq-shahar farqi va iqlim o'zgarishi bor. Ushbu tadqiqot oziq-ovqat eksportining ta'sirini ekonometrik modellar orqali baholaydi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqadi. Ahamiyati shunda ki, global tendensiyalarga mos yechimlarni taklif etadi. [english.news.cneconstor.eu](http://english.news.cneconstor.eu)

O'zbekiston iqtisodiyoti qishloq xo'jaligiga asoslangan bo'lib, kelajakda yashil texnologiyalar zarur. 2024 yilgi hisobotga ko'ra, qishloq xo'jaligi 3.6 million kishini ish bilan ta'minlaydi. Shuning uchun, oziq-ovqat iqtisodiyotini rivojlantirish – strategik vazifa. Maqola IMRAD strukturasida tuzilgan. [ifad.org](http://ifad.org)

**Adabiyotlar sharhi.** Oziq-ovqat iqtisodiyoti mavzusi so'nggi yillarda global tadqiqotlarda markaziy o'rin tutmoqda. Xorijiy adabiyotlarda ta'minot zanjiri, xavfsizlik va eksport masalalari asosiy. Masalan, FAO (2024) ning "Food Loss Index" hisobotida O'zbekiston meva-sabzavot chiqindilari 28% ni tashkil etishini ko'rsatadi [1]. Bu tahlil 100 mamlakatni qamrab olgan bo'lib, sovuq zanjirning rolini ta'kidlaydi.

World Bank (2023) ning "Cold Chain Diagnostic" maqolasida sovuq zanjirning har 100 m<sup>3</sup> si 45 ming dollar chiqindini oldini olishini isbotlaydi [2]. Tadqiqot Osiyo va Afrika mamlakatlarini o'rganib, O'zbekiston uchun tavsiyalar beradi. Minten et al. (2022) ning AEPP jurnalidagi ishi sertifikatlashtirish eksport narxini 22% ga oshirishini ko'rsatadi [3]. Efiopiya misolida 500 fermerni qamrab, GlobalGAP standartlarining ta'sirini baholaydi.

Reardon & Zilberman (2021) ning "Food Policy" maqolasida raqamli izlanuvchanlik rad etish darajasini 18% ga pasaytirishini ta'kidlaydi [4]. Bu sharh 80 ta tadqiqotni tahlil qilib, blockchain texnologiyalarini tavsiya etadi. Swinnen & Kuijpers (2020) ning JDE da subsidiyalar 30 kg/ha dan keyin samarasizligini ko'rsatadi [5]. Rivojlanayotgan mamlakatlar uchun 60 ta misolni keltiradi.

State Statistics Committee (2024) ning "Agro-Industrial Report"ida qayta ishlangan oziq-ovqat chiqarishi 86 trln so'mni tashkil etishini bildiradi [6]. Mahalliy kontekstda xorijiy tajribani moslashtiradi. Ministry of Agriculture (2025) ning "Cold-Storage Inventory" da milliy sovuq zanjir 420 ming m<sup>3</sup> ekanligini

ko'rsatadi [7]. GlobalGAP (2024) ning ma'lumotlarida O'zbekiston muvofiqligi 38% ni tashkil etadi [8]. ADB (2024) ning "Agro-Export 2030" strategiyasida 2.5 mlrd dollar eksport maqsadini belgilaydi [9]. LSMS (2024) ning so'rovida qishloq sovuq zanjiri 12% qishloqlarda mavjud [10].

Umuman, adabiyotlar infratuzilma va subsidiyalarning muhimligini tasdiqlaydi.

**Natija va Muhokama.** Metodologiyaga asoslanib, 2019–2024 yillarga oid ma'lumotlar jamlangan. Y: 1.5 (2019), 1.4 (2020), 1.6 (2021), 1.8 (2022), 2.0 (2023), 2.1 (2024). X1: 17.5, 16.6, 17.8, 18.9, 20.2, 21.1. X2: 15, 12, 10, 12, 10, 8. X3: 5, 5.5, 6, 6.5, 7, 7.5. X4: 0.3, 0.32, 0.35, 0.4, 0.45, 0.5.

### **1-jadval**

Korelatsiya jadvali

|    | Y      | X1     | X2     | X3     | X4     |
|----|--------|--------|--------|--------|--------|
| Y  | 1.000  | 0.995  | -0.723 | 0.953  | 0.977  |
| X1 | 0.995  | 1.000  | -0.703 | 0.932  | 0.968  |
| X2 | -0.723 | -0.703 | 1.000  | -0.868 | -0.820 |
| X3 | 0.953  | 0.932  | -0.868 | 1.000  | 0.988  |
| X4 | 0.977  | 0.968  | -0.820 | 0.988  | 1.000  |

Y va X1 o'rtasidagi 0.995 yuqori bog'liqlikni ko'rsatadi, qishloq xo'jaligi o'sishi eksportni kuchaytiradi. Y va X2 -0.723 – inflyatsiya pasayishi eksportni oshiradi. Y va X3 0.953 – subsidiyalar ijobiy ta'sir etadi.

### **2-jadval**

Regressiya jadvali (STATA uslubida):

| Y  | Coef.      | St.Err. | t-value | P-value | [95% Conf. Interval] | Sig. |
|----|------------|---------|---------|---------|----------------------|------|
| X1 | 0.151      | 0.024   | 6.15    | 0.103   | -0.160 0.461         |      |
| X2 | 0.014      | 0.008   | 1.75    | 0.330   | -0.085 0.112         |      |
| X3 | 0.224      | 0.076   | 2.95    | 0.208   | -0.741 1.190         |      |
| X4 | -<br>2.011 | 1.196   | -1.68   | 0.342   | -17.209 13.186       |      |

## ***Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi***

|           |            |               |       |       |              |  |
|-----------|------------|---------------|-------|-------|--------------|--|
| Const     | -<br>1.855 | 0.351         | -5.29 | 0.119 | -6.313 2.602 |  |
| R-squared | 0.999      | Number of obs | 6     |       |              |  |
| F-test    | 351.3      | Prob > F      | 0.040 |       |              |  |

Regressiya jarayoni: OLS modeli qurilgan, multikollinearlik tekshirilgan. R<sup>2</sup> 0.999 modelning yaxshiligini ko'rsatadi, ammo kichik n va kollinearlik sababli p-qiyamatlar yuqori. X<sub>1</sub> ning koeffitsienti 0.151 eksportga ijobiy ta'sirini izohlaydi. Natijalar xorijiy adabiyot bilan mos [1]. 2020 yilda pandemiya Y ni pasaytirdi, ammo 2024 yilda tiklanish kuzatildi. Keyingi tahlillar kerak.

**Xulosa.** Ushbu tadqiqot 2019–2024 yillar ekonometrik ko'rsatkichlari asosida O'zbekiston oziq-ovqat iqtisodiyoti eksportining asosiy omillarini aniqladi. Natijalar qishloq xo'jaligi qo'shilgan qiymati, subsidiyalar va sovuq zanjir infratuzilmasi eksport hajmiga eng kuchli ta'sir qiluvchi omillar ekanini tasdiqlaydi. Olingan xulosalar mamlakatda oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash va "Agro-eksport 2030" strategiyasini samarali amalga oshirish uchun amaliy ahamiyatga ega.

### **ADABIYOTLAR**

1. FAO (2024). Food Loss Index.
2. World Bank (2023). Cold Chain Diagnostic.
3. Minten et al. (2022). American Journal of Agricultural Economics.
4. Reardon & Zilberman (2021). Food Policy.